

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 347

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Magdalena Rękas

Grażyna Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-418-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarzyńska: Projekcja opłacalności zbóż i rzepaku w zależności od kosztów uprawy i wyników produkcyjnych	13
Irena Augustyńska-Grzymek: Bezrobocie a emigracja ludności wiejskiej na przykładzie regionu Pomorze i Mazury	22
Ryszard Barczyk: Znaczenie przemian banków komercyjnych w kształtowaniu morfologii cykli kredytowych w Polsce w latach 1998-2013	32
Nicoletta Baskiewicz: The role of the process owner in the successive stages of the process management	45
Aneta Bernatowicz: Zarządzanie zasobami ludzkimi w procesie budowania kapitału pracy przedsiębiorstwa budowlanego	56
Agnieszka Bretyn: Konsumpcja gospodarstw domowych w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej	65
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Dystrybucja produktów na tle pozostałych obszarów wykorzystania Internetu w przedsiębiorstwach sektora żywnościowego (np. woj. podkarpackiego)	75
Sławomir Czetwertyński: Wirtualizacja dóbr informacyjnych na przykładzie usługi „wideo na życzenie”	86
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Koszty żywienia krów w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka	97
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Rynek mikrokredytów – analiza porównawcza na przykładzie Polski i Niemiec	105
Grzegorz Dybowski: Relacje ekonomiczne w polskim łańcuchu drobiarskim.....	115
Mateusz Folwarski: Analiza zależności wpływu wybranych zmiennych na poziom wynagrodzeń kadr zarządzających w bankach w wybranych krajach	125
Artur Grabowski: Znaczenie ekonomiczne zimowych igrzysk olimpijskich – implikacje dla Polski	134
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: The selected problems of economic development of Mexico at the beginning of the twenty-first century....	144
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analysis of the impact of economies' internationalization in the portfolio management process	155
Anna Horodecka: „Homo oeconomicus” jako podstawa ekonomii – krytyka i alternatywy	166

Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: Franczyza w małych i średnich sklepach spożywczych działających w Polsce.....	184
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modelowanie rynku energii przy użyciu nowoczesnych metod prognostycznych.....	195
Michał Jurek: Model biznesowy banków spółdzielczych w Polsce – ryzyko i wyzwania.....	205
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Wielowymiarowa analiza porównawcza rozwoju regionalnego Polski Wschodniej i Zachodniej.....	215
Janusz Kot, Ewa Kraska: Współpraca jako element działalności przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach (na przykładzie regionu świętokrzyskiego).....	228
Andrzej Kowalczyk: Konkurencyjność przedsiębiorstw – wybrane zagadnienia.....	239
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Alternatywne podejście do analizy efektów BIZ w obszarze produktywności.....	251
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: Rola integracji gospodarczej w kształtowaniu procesów rozwojowych – analiza w kontekście kreatywnej destrukcji.....	262
Hanna Kruk: Hipoteza rajów dla zanieczyszczeń – ujęcie teoretyczne.....	272
Anna Krzysztofek: Nowa formuła Respect Index.....	282
Justyna Kujawska: DEA jako metoda oceny niemedycejskich determinantów zdrowia.....	293
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Polski.....	303
Wojciech Leoński: Korzyści i koszty związane ze stosowaniem koncepcji CSR w przedsiębiorstwie.....	314
Józef Łobocki: Rola zakorzenienia lokalnego w warunkach gospodarki globalnej.....	323
Agnieszka Łopatka: Rozwój społeczny z rozróżnieniem płci w aspekcie wskaźnika HDI w Polsce.....	331
Aleksandra Majda: Internal determinants of competitive advantage in Polish and Italian family businesses in the time of knowledge-based economy-comparative analysis.....	341
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analiza przebiegu i realizacji działań zawartych w IV osi „Leader” PROW 2007-2013.....	353
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Przemiarne zróżnicowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa w Polsce.....	363
Artur Ostromięcki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Znaczenie zasobów ziemi w działalności rolniczej rolników prowadzących dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą.....	373
Magdalena Ratalewska: Przedsiębiorczość w sektorach kreatywnych.....	382

Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Sezonowość bezrobocia w krajach Unii Europejskiej	391
Agnieszka Skoczyła-Tworek: System kontroli wewnętrznej jako strategiczna linia obrony przed ryzykiem korporacyjnym.....	400
Feliks Marek Stawarczyk: Płaca minimalna a zatrudnienie – teoria i praktyka	409
Stanisław Swadźba: 10 lat w Unii Europejskiej. Gospodarka Polski na tle pozostałych gospodarek nowych krajów członkowskich	419
Piotr Szajner: System regulacji rynku cukru w UE a funkcjonowanie oligopolu cukrowego w Polsce	431
Jarosław Szostak: Przyczynek do rozważań wokół społecznej gospodarki rynkowej	441
Monika Szyda: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju handlu internetowego w Polsce	454
Piotr Urbanek: Programy partycypacji we własności jako narzędzie kreacji czy destrukcji wartości dla akcjonariuszy	464
Zuzanna Urbanowicz: Wpływ polityki pieniężnej Europejskiego Banku Centralnego na stabilność cen w strefie euro.....	473
Małgorzata Wachowska: Rola bliskości geograficznej w pozyskiwaniu wiedzy. Badanie cytowań patentowych.....	483
Tatiana Wiśniewska: Funkcjonowanie placówek medycznych w kontekście wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w świetle badań własnych	492
Danuta Witzak-Roszkowska: Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego w Polsce	503
Renata Wojciechowska: Schemat wiedzy naukowej w ekonomii	514
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Strukturalny wymiar kapitału społecznego w Polsce.....	522
Grażyna Wolska: CSR jako współczesna koncepcja prowadzenia działalności gospodarczej. Zaangażowanie w ideę CSR przedsiębiorstw w Polsce.	533
Anna Zielińska-Chmielewska: Ocena realizacji strategii finansowych wybranych giełdowych spółek mięsnych w latach 2005-2011	543
Mariusz Zieliński: Koncepcja CSR z perspektywy państwa i przedsiębiorstwa	552
Krzysztof Zmarzłowski: Czynniki różnicujące spożycie piwa w polskich gospodarstwach domowych w latach 1999-2008.....	561

Summaries

Łukasz Abramczuk, Konrad Jabłoński, Aldona Skarżyńska: The projection of profitability of cereals and oil rapeseed depending on the level of costs of cultivation and production results	21
Irena Augustyńska-Grzymek: Unemployment vs. emigration of rural population on the example of Pomorze and Mazury region.....	31

Ryszard Barczyk: Significance of transformation of commercial banks for shaping the morphology of credit cycles in Poland in the years 1998-2013	44
Nicoletta Baskiewicz: Zadania właściciela procesu w kolejnych etapach zarządzania procesami.....	55
Aneta Bernatowicz: Human resource management in the process of building a construction company's human capital.....	64
Agnieszka Bretyn: Household consumption in Poland in comparison to selected European Union countries.....	74
Kazimierz Cyran, Sławomir Dybka: Distribution of products against the background of other areas of using Internet in the food sector enterprises (eg. Podkarpackie Voivodeship).....	85
Sławomir Czetwertyński: The virtualization of information goods on the example of video on demand.....	96
Magdalena Czulowska, Marcin Żekało: Costs of feeding cows in farms specializing in milk production	104
Małgorzata Deszczka-Tarnowska: Microcredit market. Polish and German framework.....	114
Grzegorz Dybowski: Economic relationships in Polish poultry meat chain ..	124
Mateusz Folwarski: Analysis of dependencies of influence of selected variables on the level of remuneration of senior management in banks in chosen countries.....	133
Artur Grabowski: The economic impact of the Winter Olympic Games. Recommendation for Poland.....	143
Aleksander Grzelak, Angelika Dziubak: Wybrane problemy rozwoju gospodarczego Meksyku na początku XXI wieku	154
Marcin Halicki, Bogusław Ślusarczyk: Analiza wpływu internacjonalizacji gospodarek na proces zarządzania portfelem	164
Anna Horodecka: Homo oeconomicus, as the basis of economics. Criticism and alternatives	183
Żaklina Jabłońska, Piotr Jabłoński: The franchise business model in small and medium-sized food stores operating in Poland.....	194
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Modeling the energy market using modern forecasting methods.....	204
Michał Jurek: Business model of cooperative banks in Poland. Risks and challenges	214
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak: Multidimensional comparative analysis of regional development of western and eastern Poland.....	227
Janusz Kot, Ewa Kraska: Cooperation as part of the activities of companies located in clusters (on the example of Świętokrzyskie region).....	238
Andrzej Kowalczyk: Competitiveness of enterprises. Selected issues.....	250

Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: FDI effects on productivity. An alternative approach	261
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepkowska-Flis: The role of international integration in economic development. Analysis in the context of creative destruction.....	271
Hanna Kruk: Pollution heaven hypothesis. Theoretical approach	281
Anna Krzysztofek: New formula of Respect Index.....	292
Justyna Kujawska: DEA as a method for evaluating of non-medical health determinants.....	302
Paweł Kulpaka: M. Friedman permanent consumption model and Keynesian consumption functions. Empirical verification of the selected theories on the example of Poland	313
Wojciech Leoński: Benefits and costs connected with CSR in enterprises.....	322
Józef Łobocki: The role of local embeddedness under conditions of global economy.....	330
Agnieszka Łopatka: Analysis of social development, including sex indicator by Human Development Index in Poland.....	340
Aleksandra Majda: Źródła przewagi konkurencyjnej firm rodzinnych w Polsce i we Włoszech w czasach gospodarki opartej na wiedzy – analiza porównawcza	352
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz: Analysis of process and realization of activities implemented in IV axis “Leader” of RADP 2007-2013 ..	362
Anna Nowak, Agnieszka Kamińska, Monika Różańska-Boczula: Spatial differentiation of agriculture productive potential in Poland.....	372
Artur Ostromęcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: The importance of land resources in non-agricultural business of farmers running additional non-agricultural business activity	381
Magdalena Ratalewska: Entrepreneurship in creative sectors.....	390
Jerzy Rembeza, Grzegorz Przekota: Seasonality of unemployment in EU countries.....	399
Agnieszka Skoczylas-Tworek: The internal control system as a strategic line of defence against corporate risk	408
Feliks Marek Stawarczyk: Minimum wages and employment. Theory and practice.....	418
Stanisław Swadźba: 10 years in the European Union. Polish economy against the background of the new member states.....	430
Piotr Szajner: Sugar market regime in the EU vs. oligopoly in Polish sugar .	440
Jarosław Szostak: Socio-economic growth as a rationale for the social market economy model.....	453
Monika Szyda: Economic determinants of e-commerce development in Poland	463

Piotr Urbanek: Long term incentives programs in the process of creation or destruction of shareholder value	472
Zuzanna Urbanowicz: Impact of monetary policy of the European Central Bank on price stability in the eurozone	482
Małgorzata Wachowska: The role of geographic proximity in knowledge acquisition. A study of patent citations	491
Tatiana Wiśniewska: Functioning of medical facilities in the context of Information and Communication Technology in the light of own research ..	502
Danuta Wiczak-Roszkowska: Spatial diversity of human capital in Poland	513
Renata Wojciechowska: Scientific knowledge scheme in economics	521
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Structural dimension of social capital in Poland	532
Grażyna Wolska: CSR as a modern concept of economic activity. CSR awareness in Poland	542
Anna Zielińska-Chmielewska: Assessment of financial strategies implementation of chosen stock meat enterprises in the period 2005-2011	551
Mariusz Zieliński: The concept of the CSR from the state and the company perspective	560
Krzysztof Zmarzłowski: Factors differentiating beer consumption in Polish households in the years 1999-2008.....	570

Janusz Kot

Politechnika Świętokrzyska

e-mail: kot402@op.pl

Ewa Kraska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Uniwersytet Łódzki

e-mail: ekraska@ujk.edu.pl

WSPÓLPRACA JAKO ELEMENT DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW ZLOKALIZOWANYCH W KLASTRACH (NA PRZYKŁADZIE REGIONU ŚWIĘTOKRZYSKIEGO)

Streszczenie: Cechą charakterystyczną funkcjonowania podmiotów gospodarki rynkowej w warunkach globalizacji jest wzrost liczby i siły powiązań gospodarczych pomiędzy nimi. Jedną z ważniejszych form modeli współpracy przedsiębiorstw umożliwiającą realizację wspólnych celów są klastry gospodarcze. Autorzy zaprezentowanych w artykule różnych pojęć klastra wskazują, iż jednym z najważniejszych ich elementów jest współpraca. W części empirycznej artykułu przedstawione zostały wyniki badań przeprowadzonych metodą PAPI (wśród członków przedsiębiorstw zlokalizowanych w świętokrzyskich klastrach). Pozwoliło to osiągnąć cel główny artykułu, którym było uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania: czy klastry są stymulatorem, i w jakim stopniu, współpracy wewnętrznej, czy przeważa współpraca z podmiotami zewnętrznymi jako naturalny aspekt działania w warunkach rynkowych?

Słowa kluczowe: efekty synergii, globalizacja, klastry, współpraca gospodarcza.

DOI: 10.15611/pn.2014.347.21

1. Wstęp

Współczesne procesy gospodarcze są odzwierciedleniem podstawowych reguł i prawidłowości związanych z gospodarką rynkową. Zachowania jednostek gospodarczych w odróżnieniu od systemów społecznych cechują się racjonalnością ekonomiczną. Wynik finansowy działalności przedsiębiorstw zależy od możliwości

absorpcji korzyści zewnętrznych i dopasowania się do współczesnych warunków działania. Dotychczasowe praktyki wskazują, iż współpraca między przedsiębiorstwami generuje efekty synergii, będące źródłem przewag konkurencyjnych. Współpraca między jednostkami gospodarczymi w warunkach gospodarki globalnej: wolny przepływ dóbr i usług, kapitału, wiedzy oraz technologii, jest szansą dla umocnienia pozycji przedsiębiorstw, zwłaszcza z sektora małych i średnich. Głównym celem artykułu była analiza powiązań sieciowych pomiędzy podmiotami funkcjonującymi w klastrach zlokalizowanych w woj. świętokrzyskim.

2. Globalizacja w aspekcie współpracy, konkurencyjności i innowacyjności

Cechą charakterystyczną współczesnej gospodarki jest zjawisko globalizacji, związane z przeobrażeniami w gospodarce światowej na skutek: liberalizacji stosunków gospodarczych, zmniejszenia roli państw w gospodarce, internacjonalizacji kapitału, rewolucji informatycznej oraz wzrostu znaczenia międzynarodowych korporacji. Globalizacja jest kolejnym etapem internacjonalizacji¹ działalności gospodarczej [Czuba, Skurczyński (red.) 2000]. Samo pojęcie globalizacji ze względu na wielowymiarowości i wielowątkowość jest różnie rozumiane². J. Stiglitz pisze, że globalizacja to „integracja krajów i obywateli świata, dokonująca się w wyniku redukcji kosztów transportu i komunikacji oraz zniesienia barier granicznych, który to proces umożliwia swobodny przepływ kapitału, wiedzy i siły roboczej” [Wosińska 2008]. Zaś A. Gwiazda uważa, że globalizacja to „wzrost wzajemnych zależności ekonomicznych prawie wszystkich krajów świata, który doprowadził do ukształtowania się gospodarki globalnej rozumianej jako gospodarka funkcjonująca w wymiarze całej naszej planety, na której w wyniku oddziaływania wielu różnych czynników politycznych, rynkowych, kosztowych i konkurencyjnych doszło do całkowitego umiędzynarodowienia mobilnych i mniej mobilnych czynników produkcji” [Gwiazda 1998]. Charakter zjawiska globalizacji oddaje definicja B. Liberskiej, która pisze o niej jako o „procesie poszerzania i pogłębiania się współzależności między krajami i regionami wskutek rosnących przepływów międzynarodowych oraz działalności korporacji transnarodowych, co prowadzi do jakościowo nowych powiązań między firmami, rynkami i gospodarkami” [Liberska 2002]. Jakkolwiek definicje

¹ Internacjonalizacja oznacza umiędzynarodowienie, podejmowanie działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwo za granicą. Odnosi się ona do całości przepływów czynników produkcji pomiędzy co najmniej dwoma państwami, przy zachowaniu odrębności podmiotowej tych państw [Słownik wyrazów obcych 1980; Rymarczyk 2004]. Czasem globalizacja bywa rozumiana jako złożony i zaawansowany proces umiędzynarodowienia działalności gospodarczej na poziomie zarówno gospodarek, jak przemysłów/sektorów i przedsiębiorstw [Liberska (red.) 2002].

² O procesie globalizacji zaczął pisać Marshall McLuhan, który spostrzegł, że nowe technologie komunikacyjne spowodowały „kurczenie się przestrzeni”, tym samym wprowadził pojęcie „globalnej wioski”. W powszechnym użyciu pojęcie „globalizacja” znalazło się dopiero w połowie lat 80. XX w.

globalizacji wskazują na postępującą integrację gospodarczą w ramach gospodarki rynkowej, to należy pamiętać, iż immanentną cechą gospodarki rynkowej jest nie tylko konkurencja, ale także współpraca. Współpraca gospodarcza przedsiębiorstw służyć ma podnoszeniu ich konkurencyjności. Te dwa procesy są ze sobą powiązane. W prezentowanym artykule autorzy skoncentrują się głównie na zagadnieniach związanych ze współpracą przedsiębiorstw.

Procesy globalizacji wpływają na zintensyfikowanie konkurencji i wzrost presji na innowacyjność przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa działają w warunkach coraz większej niepewności, która wynika z [Koźmiński 2005]: otwartego, globalnego rynku na którym można poszukiwać coraz lepszych i tańszych zasobów produkcyjnych; skróconych cykli życia produktów i technologii; rynkowej selekcji wdrażanych innowacji, gdyż współczesna gospodarka opiera się na stale udoskonalanych technologiach informacyjnych, dzięki czemu każdy posiada większy dostęp do wiedzy i informacji (budowa gospodarki opartej na wiedzy – najważniejszym zasobem jest informacja). Otwarcie rynków krajowych na zagraniczne dobra i usługi spowodowało, iż przedsiębiorstwa mają do czynienia z intensywną konkurencją na rynkach nie tylko międzynarodowych, ale również lokalnych. Współczesne przedsiębiorstwo nie jest w stanie osiągnąć trwałej przewagi konkurencyjnej w określonym obszarze, stąd też dąży ono do uzyskiwania krótkookresowych przewag konkurencyjnych względem konkurentów w różnych obszarach. Poszukuje ono nowych dróg działania, które wiążą się ze zdolnością do konkurowania w nowych warunkach i jednocześnie sprzyjają procesom ich długofalowego rozwoju [Maciaszek 2010]. Jednym ze sposobów działania jest przechodzenie od koncepcji opartej na rywalizacji, do efektywnych form współpracy, jaką są klastry gospodarcze. Klastry gospodarcze są alternatywą dla przedsiębiorstw głównie małych i średnich, których potencjał zarówno gospodarczy, jak i kapitałowy uniemożliwia pojedynczą walkę z globalną konkurencją. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw jakkolwiek jest dominujący we współczesnej gospodarce rynkowej, to konkurencyjność globalna poszczególnych przedsiębiorstw wyznaczana jest poprzez powiązania sieciowe mające istotny wpływ na ich innowacyjność. Współczesną cechą przestrzennej organizacji produkcji opartą na powiązaniach sieciowych są klastry. W założeniach teoretycznych i badaniach wskazuje się na aspekt efektów synergii wynikających ze współpracy przedsiębiorstw w nich zlokalizowanych. Pytaniem otwartym pozostaje: czy nośnikiem wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach jest współpraca wewnętrzna czy z przedsiębiorstwami zewnętrznymi.

3. Klastry gospodarcze jako nośnik współpracy gospodarczej przedsiębiorstw

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji opisujących klastry (tab. 1). Na podstawie zaprezentowanych różnych ujęć klastra można stwierdzić, iż jest on terytorialną formą organizacji produkcji posiadającą następujące cechy: współpraca opar-

ta na normach i wartościach danej społeczności, przestrzenna bliskość podmiotów, sieciowy charakter powiązań pomiędzy podmiotami, komplementarność prowadzonych działań przez przedsiębiorstwa. W większości przedstawionych definicji autorzy wskazują, że współpraca jest jednym z głównych aspektów ich funkcjonowania, co sugeruje, iż zakres korzyści płynących dla przedsiębiorstw funkcjonujących w klastrze wynika ze współpracy z innymi. Bezpośrednia współpraca przedsiębiorstw w klastrze przynosi korzyści wszystkim jej uczestnikom chociażby w odniesieniu do teorii dobra klubowego. W dobie globalizacji przedsiębiorstwo nawiązuje różnego rodzaju relacje z innymi podmiotami, zatem powinno mieć on świadomość odpowiedniego kształtowania swoich powiązań z innymi dla osiągnięcia maksymalnych korzyści z nich wynikających. Intencją autorów jest zweryfikowanie tego stwierdzenia, przy wykorzystaniu wyników badań przeprowadzonych w klastrach województwa świętokrzyskiego.

Tabela 1. Przegląd definicji klastrów

Autor	Definicja	Źródło
1	2	3
M.E. Porter	Geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm , wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących	Porter o konkurencji, przekł. Andrzej Ehrlich, PWE, Warszawa 2001, s. 246. Oryginalny tytuł dzieła to: <i>The Competitive Advantage of Nations</i> , MacMillan, London 1990
R. Rabelotti	Geograficzne skupisko wyspecjalizowanych firm działających w pokrewnych sektorach, powiązanych siecią publiczną i prywatną instytucji wspierających ich aktywność. Pomiędzy podmiotami gospodarczymi występują powiązania rynkowe i pozarynkowe wynikające z wymiany dóbr i informacji, zaś zachowania poszczególnych przedsiębiorstw determinowane są przez poczucie więzi i wspólnoty z innymi firmami z pokrewnych sektorów , działającymi w tej lokalizacji	<i>Is there an „Industrial District Model?” Footwear district in Italy and Mexico compared</i> , “World Development”, Vol. 23, No. 1, 1995
P. Swann, M. Prevezer	Grupa przedsiębiorstw zlokalizowanych na wyodrębnionym obszarze	<i>A comparison of the dynamics of industrial clustering in computing and biotechnology</i> , „Research Policy” 1996, No. 25
S. Rosenfeld	Geograficzne skupisko przedsiębiorstw działających w pokrewnych sektorach, funkcjonujących na lokalnym rynku pracy, powiązanych ze sobą, świadczących sobie komplementarne usługi i korzystających ze wspólnej infrastruktury oraz wyspecjalizowanych dostawców	<i>Bringing business clusters into the mainstream of economic development</i> , “European Planning Studies” 1997, Vol. 5, No. 1

Tabela 1, cd.

1	2	3
T. Padmore H. Gibson	Koncentracja firm, które działają dzięki interakcjom, tj. przez bezpośrednie konkurowanie oraz kooperację , poprzez bycie dostawcą lub konsumentem w łańcuchu wartości. Klastry to ekonomiczne regiony, które mogą, ale nie muszą dostosowywać się do politycznych granic	<i>Modeling systems of innovation: II. A framework of industrial cluster analysis in regions</i> , "Research Policy" 1998, No. 26, s. 627
OECD	Sieć produkcyjna powiązanych ze sobą firm połączonych w łańcuchu produkcyjnym wartości dodanej. Mogą one obejmować także strategiczne związki z instytucjami naukowymi, konsultantami i klientami	OECD, Boosting Innovation – the Cluster Approach, Paris 1999, s. 8
P. Cook	Firmy bliskie przestrzennie, połączone wertykalnymi i horyzontalnymi zależnościami , związane z lokalną infrastrukturą wsparcia biznesu i dzielące wspólną wizję rozwoju gospodarczego. Współpracują i konkurują ze sobą na danym dziale rynku	<i>Clusters as Key Determinants of Economic Growth: The Example of Biotechnology</i> , [w:] <i>Cluster Policies – Cluster Development?</i> , A. Mariussen (red.), Nordregio Report, Stockholm 2001, s. 24
L. Van den Berg, E. Braun, W. van Winden	Klastry jako zlokalizowane sieci wyspecjalizowanych organizacji , w których procesy produkcji są ściśle połączone poprzez wymianę towarów, usług i/lub wiedzy	<i>Growth clusters in European cities: an integral approach</i> , "Urban Studies", 38, 1(2001), s. 187
Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego UNIDO	Regionalne i terytorialne koncentracje firm produkujących lub sprzedających podobne lub komplementarne produkty, a przez to zmuszonych do stawiania czoła wspólnym problemom. Taka koncentracja przedsiębiorstw może przyczynić się do powstawania wyspecjalizowanych dostawców maszyn, surowców lub rozwoju wyspecjalizowanych umiejętności i przyspieszyć rozwój specjalistycznych usług. Sektorowe i geograficzne skupisko przedsiębiorstw, które produkują lub sprzedają podobne lub komplementarne produkty, napotykać na podobne wyzwania bądź szanse	<i>Development of clusters and networks of SME's. The UNIDO Programme</i> , Vienna 2001, s. 9
G. Becattini	Jednostka społeczno-terytorialna, gdzie wzajemnie przenikają się lokalne wartości społeczne, tradycje produkcyjne z lokalnymi przedsiębiorstwami	<i>Industrial District. A New Approach to Industrial Change</i> , Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK 2004, s. 19
P. Morosini	Wspólnota ludzi i firm zlokalizowanych blisko siebie na danym obszarze, na którym współpracują ze sobą w sensie ekonomicznym w celu wytworzenia produktu lub usługi i dostarczenia ich na rynek	<i>Industrial cluster. Knowledge integration and performance</i> , "World Development" 2004, Vol. 32, No. 2, s. 307

1	2	3
Ministerstwo Gospodarki	Przez klaster rozumie się przestrzenną i sektorową koncentrację podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności oraz co najmniej 10 przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy	Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi (Dz.U.06.226.1651)
K. Mrozowicz	Procesowo zdeterminowany strukturalno-funkcjonalny system organizacyjny, działający w oparciu o reguły administracyjno-prawne w pewnym otoczeniu społeczno-ekonomicznym, którego efektywność uwarunkowana jest oddziaływaniem środowiska zewnętrznego oraz cechami jego warunków wewnętrznych i ich wzajemną koincydencją i współzależnością, które w sumie podlegają wpływowi powszechnych procesów systemowych, a głównie: homeostazie, synergii, entropii, specjalizacji i ekwiwalencji	<i>Klustry przedsiębiorczości z perspektywy teorii organizacji</i> , „Kwartalnik Nauka i Gospodarka”, Kraków 2010, s. 6

Źródło: opracowanie własne, rozszerzone na podstawie [Błaszczuk, Stefański (red.) 2008].

4. Współpraca w świętokrzyskich klastrach – wyniki badań

Województwo świętokrzyskie należy do najsłabiej rozwiniętych regionów Polski. W najnowszym raporcie Komisji Europejskiej zostało ono zaliczone do IV grupy, tj. *modest innovators*, innowatorów o skromnych wynikach, gdyż poziom jego innowacyjności jest dużo poniżej średniej unijnej [Regional Innovation Union Scoreboard 2014]. W 2012 r. województwo miało 2,44% udziału w wytworzeniu PKB Polski (w cenach bieżących). PKB *per capita* w województwie stanowił 73,8% średniej krajowej. Według danych zgromadzonych w GUS w woj. świętokrzyskim w 2012 r. w zakresie działalności innowacyjnej współpracowało 6,3% przedsiębiorstw przemysłowych oraz 3,1% przedsiębiorstw z sektora usług³. Może to wynikać zarówno z: poziomu rozwoju gospodarczego województwa, stopnia akumulacji kapitału oraz tradycji kulturowych i społecznych. Utworzenie w województwie świętokrzyskim klastrów może oznaczać zmianę we wszystkich wyżej wymienionych elementach.

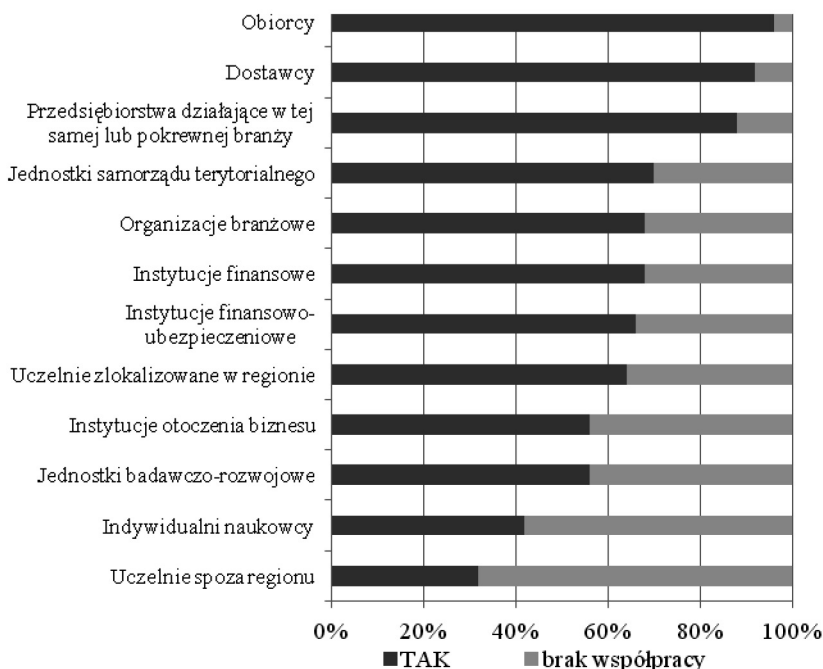
³ W Polsce odpowiednio 6% i 3,8%.

Według danych zgromadzonych w PARP, w województwie świętokrzyskim funkcjonuje łącznie 15 klastrów i inicjatyw klastrowych, przy czym wskazuje się, że inicjatywa klastrowa to: „świadome i zorganizowane przedsięwzięcie, mające na celu w sposób bardziej usystematyzowany wpływać na potencjał rozwoju danego klastra [PARP 2012]. W oparciu o formalne umowy w województwie świętokrzyskim działają następujące klastry:

- Klaster usługowy Grono Targowe Kielce – działa jako izba gospodarcza od 2006 r., jego celem jest współpraca i wzrost konkurencyjności podmiotów, które świadczą usługi okołotargowe;
- Świętokrzysko-Podkarpacki Klaster Budowlany – tworzą go przedsiębiorstwa z branży budowlanej z regionu świętokrzyskiego i podkarpackiego, formalna umowa o współpracy pomiędzy członkami została podpisana w 2009 r.;
- Świętokrzysko-Podkarpacki Klaster Energetyczny – nieformalnie funkcjonował od 2003 r. jako klaster producentów biomasy, tworzyło go wtedy 27 podmiotów, które umownie nazwało inicjatywę Konsorcjum „Biomasa Świętokrzyska”; jako klaster energetyczny funkcjonuje od 2009 r.;
- Wschodni Klaster Odlewniczy KOM-CAST – działa w formie stowarzyszenia od 2006 r., jego członkami są przedsiębiorstwa z woj. świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego;
- Klaster Zdrowie i Turystyka „Uzdrowiska Perły Polski Wschodniej” – klaster usługowy; w formie stowarzyszenia działa od czerwca 2009 r., skupia podmioty z województw: lubelskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego.

Powyższe klastry zostały wskazane w raporcie PARP jako „klastry znajdujące się w fazie ustabilizowanego rozwoju” [PARP 2012]. W wymienionych klastrach na terenie województwa świętokrzyskiego działają 103 przedsiębiorstwa z sektora małych i średnich, co stanowi 0,09% tych podmiotów zarejestrowanych w REGON w woj. świętokrzyskim w 2013 r. Powyższe dane pokazują, iż formacje klastrowe na obecnym etapie rozwoju w województwie świętokrzyskim nie mają większego wpływu na sytuację gospodarczą regionu i tempo rozwoju sektora MŚP.

Wśród członków powyższych klastrów przeprowadzono badania metodą PAPI (Paper and Pencil Interview – wywiad bezpośredni realizowany przy użyciu papierowej ankiety wypełnianej przez wykwalifikowanego ankietera) z wykorzystaniem kwestionariusza badawczego. Wyniki badań pokazują, że członkowie świętokrzyskich klastrów najczęściej podejmują współpracę z: odbiorcami (96% badanych), dostawcami (92%), przedsiębiorstwami o podobnym profilu działalności gospodarczej (88%), jednostkami samorządu terytorialnego (70%), organizacjami branżowymi (68%), instytucjami finansowymi (68%). 66% badanych podejmuje współpracę z instytucjami finansowo-ubezpieczeniowymi, 64% z uczelniami zlokalizowanymi w regionie, 56% z instytucjami otoczenia biznesu, 56% z jednostkami badawczo-rozwojowymi, 42% z indywidualnymi naukowcami, 32% z uczelniami spoza regionu świętokrzyskiego (rys. 1).

Rys. 1. Partnerzy współpracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ($n = 50$).

Prezentowany poniżej etap badań dotyczył form współpracy przedsiębiorstw działających w tej samej lub pokrewnej branży. Spośród 88% badanych przedsiębiorstw współpracujących z przedsiębiorstwami działającymi w tej samej lub pokrewnej branży zlokalizowanymi w klastrze i poza nim badanie wykazało, iż: 68,2% z nich współpracuje w zakresie wytwarzania dóbr i usług, 38,6% w zakresie dystrybucji dóbr i usług, 15,9% podejmuje współpracę przy realizacji wspólnych projektów unijnych, 15,9% prowadzi wspólne działania marketingowe i promocyjne, 13,6% prowadzi wspólne prace badawczo-rozwojowe, 11,4% wspólnie aplikuje o środki unijne, 11,4% współpracuje przy organizacji szkoleń, konferencji, seminariów, 6,8% zaś przy realizacji projektów krajowych (rys. 2).

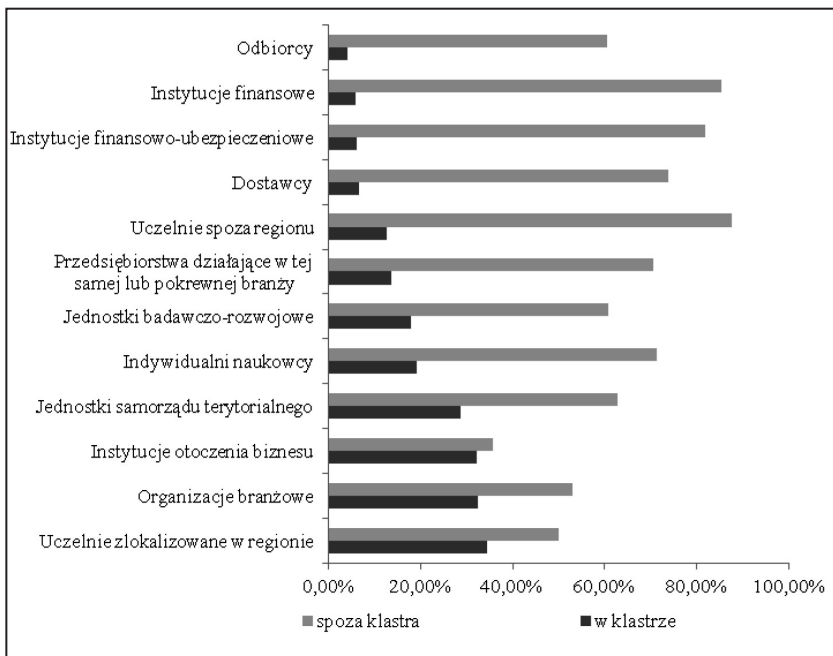
Kolejny etap badań miał na celu określenie, jaki procent przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach współpracuje z jednostkami gospodarczymi zlokalizowanymi w klastrach i poza nimi. Badane podmioty najczęściej podejmują współpracę z podmiotami spoza klastra, w którym działają (rys. 3). 88% badanych przedsiębiorstw podejmuje współpracę z przedsiębiorstwami działającymi w tej samej lub pokrewnej branży, z czego: 13,6% z działającymi tylko w klastrze, 70,5% tylko spoza klastra. Badane podmioty podejmują współpracę w klastrze głównie z: uczelniami wyższymi zlokalizowanymi w regionie (34,4%), organizacjami branżowymi

Rys. 2. Zakres współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami działającymi w tej samej lub pokrewnej branży, ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ($n=50$).

Rys. 3. Współpraca wśród członków świętokrzyskich klastrów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ($n = 50$).

(32,4%), instytucjami otoczenia biznesu (32,1%), jednostkami samorządu terytorialnego (28,57%), indywidualnymi naukowcami (19,1%), jednostkami badawczo-rozwojowymi (17,9%). Z przedsiębiorstwami działającymi w tej samej lub pokrewnej branży w klastrze współpracuje 13,6% badanych. Najbardziej współpracą w klastrze jest podejmowana z następującymi podmiotami: uczelniami spoza regionu (12,5%), dostawcami (6,5%), instytucjami finansowo-ubezpieczeniowymi (6,1%), instytucjami finansowymi (5,9%), odbiorcami dóbr i usług (4,2%). Badane podmioty najczęściej podejmowały współpracę z partnerami niebędącymi członkami klastra.

Klastry w województwie świętokrzyskim jako kreator współpracy wewnętrznej nie sprawdzają się. Klastry, jak wykazały badania, są siedzibą przedsiębiorstw współpracujących głównie z podmiotami zewnętrznymi. Zjawisko to jest naturalne dla gospodarki rynkowej. Fakt stosunkowo niskiego poziomu współpracy wewnątrz klastrów w woj. świętokrzyskim może wynikać z początkowej fazy ich rozwoju.

5. Zakończenie

Wyniki badań prezentowanych w artykule potwierdzają ważną rolę współpracy jako czynnika niezbędnego dla przetrwania, funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw. Jakkolwiek wyniki badań wskazują na małą rolę współpracy między podmiotami zlokalizowanymi w klastrach, to nie są one podstawą negowania twierdzeń zawartych w części teoretycznej artykułu. Badania dotyczyły klastrów w województwie świętokrzyskim, które są na wstępnym etapie tworzenia, co niewątpliwie rzutowało na zakres i formy współzależności między nimi. Zakres współpracy, jak i szeroka gama partnerów przedsiębiorstw zlokalizowanych w klastrach województwa świętokrzyskiego wskazują, iż powiązania sieciowe w klastrach nie są na zaawansowanym etapie rozwoju. Nie jest to przeszkodą dla rozwoju współpracy z podmiotami zewnętrznymi. Zatem korzyści wynikające dla przedsiębiorstw z lokalizacji w klastrze mogą mieć inne źródła aniżeli współpraca wewnętrzna w ramach istniejących tam powiązań sieciowych. Weryfikacja tego sądu wymaga jednakże dodatkowych badań.

Literatura

- Braun E., van den Berg, L., van Winden W., 2001, *Growth Clusters in European Cities*, [w:] *An Integral Approach*, Urban Studies no. 38.
- Becattini G., 2004, *Industrial District. A New Approach to Industrial Change*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.
- Błaszczuk D.J., Stefański M. (red.), 2008, *Czynniki endogeniczne rozwoju Polski Wschodniej*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin.
- Czuba T., Skurczyński M., 2000, *Globalizacja w gospodarce światowej*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Instytut Handlu Zagranicznego, Sopot.
- Gwiazda A., 1998, *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń.

- Koźmiński A.K., 2005, *Zarządzanie w warunkach niepewności*, Podręcznik dla zaawansowanych, PWN, Warszawa.
- Liberska B. (red.), 2002, *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, PWE, Warszawa.
- Maciaszek M., 2010, *Problemy współczesnego zarządzania na tle globalnych zmian*, [w:] *Zarządzanie zmianami*, Zeszyty Naukowe nr 1/ 2010 (19), Wyd. PRET, Warszawa.
- Mariussen A. (red.), 2001, *Cluster Policies – Cluster Development?*, Nordregio Report, Stockholm.
- Mrozowicz K., 2010, *Klustry przedsiębiorczości z perspektywy teorii organizacji*, Kwartalnik Nauka i Gospodarka, Kraków.
- Morosini P., 2004, *Industrial cluster. Knowledge integration and performance*, World Development, Vol. 32, No. 2.
- OECD, 1999, *Boosting Innovation – the Cluster Approach*, Paris.
- Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłowego UNIDO, 2001, *Development of clusters and networks of SME's*. The UNIDO Programme, Vienna.
- Padmore T., Gibson H., 1998, *Modeling systems of innovation: II. A framework of industrial cluster analysis in regions*, Research Policy, No. 26.
- PARP, 2012, *Rozwój klastrów w Polsce Wschodniej*, Warszawa.
- Porter M. E., 2001, *Porter o konkurencji*, przekł. Andrzej Ehrlich, PWE, Warszawa.
- Rabelotti R., 1995, *Is there an „Industrial district model?”. Footwear district in Italy and Mexico Compared*, World Development, Vol. 23, No. 1.
- Regional Innovation Union Scoreboard 2014, <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/policy/regional-innovation/>, 01.04.2014.
- Rosenfeld S., 1997, *Bringing business clusters into the mainstream of economic development*, European Planning Studies, Vol. 5, No. 1.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi (Dz.U.06.226.1651).
- Rymarczyk J., 2004, *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa.
- Słownik wyrazów obcych*, 1980, PWN, Warszawa.
- Swann P., Prevezer M., *A comparison of the dynamics of industrial clustering in computing and biotechnology*, Research Policy 1996, No. 25.
- Wosińska W., 2008, *Oblicza globalizacji*, Smak Słowa, Sopot.

COOPERATION AS PART OF THE ACTIVITIES OF COMPANIES LOCATED IN CLUSTERS (ON THE EXAMPLE OF ŚWIĘTOKRZYSKIE REGION)

Summary: A characteristic feature of the functioning of the actors of the market economy under the conditions of globalization is the increase in the number and strength of economic ties between them. One of the most important forms of cooperation models enabling companies pursue common goals are economic clusters. The authors presenting in the article different concepts of clusters indicate that the most important element is cooperation. In the empirical part of this article, the results of research using the PAPI method, conducted by member companies of the Świętokrzyski cluster, are presented. This allowed achieving the fundamental objective of this research, which was to address the questions: do clusters themselves serve to stimulate internal cooperation among companies, and if so, to what extent?

Keywords: synergy effect, globalization, clusters, economic cooperation.